

Een rapport van Survival International

De meest ongemakkelijke waarheid van allemaal

Klimaatverandering en inheemse volken

Survival

inleiding

Inheemse volken staan in de frontlinie van de klimaatsverandering. Zij leven in delen van de wereld waar de gevolgen het grootst zijn en voor hun levensonderhoud, cultuur en bestaan zijn ze grotendeels – zo niet geheel – afhankelijk van hun natuurlijke leefomgeving. Hierdoor zijn zij veel gevoeliger voor klimaatveranderingen dan wie dan ook.

Uit berichtgeving blijkt dat de gevolgen van klimaatverandering door inheemse volken al wereldwijd gevoeld worden: van Antarctica tot de Andes tot de Amazone, van de eilanden tot de Canadese kustgebieden in de Grote Oceaan.

Even belangrijk, maar nauwelijks onderkend, zijn de (mogelijke) gevolgen voor inheemse volksstammen van maatregelen om klimaatverandering te stoppen. Deze 'matigingsmaatregelen' maken inbreuk op hun rechten en maken het gemakkelijker voor regeringen, bedrijven en anderen om hun land te claimen, te exploiteren, en in sommige gevallen, gelijk het effect van klimaatverandering, te vernietigen.

Dit rapport is een overzicht van deze matigingsmaatregelen en omvat het volgende:

- **Biobrandstoffen**
- **Hydro-elektrische energie**
- **Duurzaam bosbeheer**
- **CO2-compensatie**

Het rapport is uitgegeven aan de vooravond van de beslissende klimaatbesprekingen van december in Kopenhagen. Het doel van deze besprekingen, die voortvloeien uit het Klimaatverdrag (United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC), is om een akkoord te bereiken over de bestrijding van klimaatverandering, daar het huidige verdrag, het Kyoto-protocol, in december 2012 afloopt.

Wat is nu 'De Meest Ongemakkelijke Waarheid van Allemaal'? Dat de inheemse volken over de hele wereld, die het minst hebben bijgedragen aan de klimaatverandering en er het meest door worden getroffen, nu zien hoe hun rechten geweld wordt aangedaan en hoe hun land wordt verwoest door pogingen de klimaatverandering juist te stoppen.

**‘De wereld is ziek.
De longen van de
lucht zijn vervuild.
We weten dat
het gebeurt.’**

Davi Kopenawa, Yanomami

Wat is klimaatverandering?

De term klimaatverandering verwijst naar de gemiddelde stijging van de temperatuur op aarde¹. Volgens het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), een wetenschappelijk orgaan dat is ingesteld om de opwarming van de aarde in kaart te brengen, is het bewijs hiervoor 'ondubbelzinnig'². Met een zekerheid van meer dan negentig procent is te stellen dat 'de afgelopen vijftig jaar het grootste deel van de opwarming van de aarde' het gevolg is geweest van broeikasgassen³, veroorzaakt door de mens.

Volgens het IPCC is de belangrijkste oorzaak van de klimaatverandering het verbranden van fossiele brandstoffen, die broeikasgassen als kooldioxide (CO₂) uitstoten⁴.

Ontbossing, zegt het IPCC, is een andere belangrijke oorzaak van CO₂-uitstoot⁵. Bossen fungeren

namelijk als een soort spons: ze absorberen CO₂ en slaan dit vervolgens op.

Het IPCC heeft, met een wisselende mate van zekerheid, een lijst opgesteld met een aantal gevolgen van de opwarming van de aarde⁶. Deze zijn onder andere:

- **Smelten van de gletsjers**
- **Smelten van de ijskappen**
- **Smelten van het ijs**
- **Stijging van de zeespiegel**
- **Veranderde regenval**
- **Vaker voorkomende droogte**
- **Vaker voorkomende hittegolven**

Welke gevolgen ondervinden inheemse volken al?

De Amazone

In 2005 werden de regenwouden van de Amazone getroffen door ernstige droogte. In dit gebied wonen honderden inheemse volken, zoals de YANOMAMI. Deskundigen voorspellen minder regen, regelmatig terugkerende langdurige droogtes en hogere temperaturen⁷.

‘De regens komen laat. De zon gedraagt zich vreemd. De wereld is ziek. De longen van de lucht zijn vervuild. We weten dat het gebeurt. Je kunt niet doorgaan met het vernietigen van de natuur. We zullen allemaal sterven: verbranden en verdrinken.’ Yanomami man, Davi Kopenawa⁹.

Het noordpoolgebied:

De Inuit zeggen al jarenlang dat de klimaatverandering gevolgen heeft voor hun land¹⁰. Hun hele manier van leven is afhankelijk van het ijs – dat nu aan het smelten is¹¹. Het is moeilijker geworden om te vissen en te jagen, het reizen tussen de dorpen is gevaarlijk geworden en het voortbestaan van hun huizen is onzeker geworden¹². Volgens mediaraapporten hebben eerder dit jaar bewoners van een Yup’ik- dorp (een aan de Inuit verwant volk) bekendgemaakt dat ze zich na een overstroming ergens anders zullen moeten vestigen¹³.

„De Inuit hebben een traditioneel jongleerspel. Daar lijkt het weer tegenwoordig ook op. Met het weer wordt gejongleerd; het verandert zo snel en zo drastisch.’ N. Attungala¹⁴

‘De situatie is zo ernstig geworden dat bewoners van sommige kustplaatsen al actief bezig zijn uit te zoeken waar ze zo nodig hele

‘Moeder Aarde bevindt zich niet langer in het stadium van klimaatverandering, maar in het stadium van klimaatcrisis’.

The Anchorage Declaration, 2009 ⁸

gemeenschappen naar toe kunnen verhuizen’.

Patricia Cochran, INUIT vrouw en voorzitter van de Indigenous Peoples’ Global Summit on Climate Change¹⁵.

Saami rendierhoeders uit Finland, Noorwegen, Rusland en Zweden melden dat het aantal kuddes vermindert, het is voor rendieren steeds moeilijker om bij hun voedsel te komen en de kans wordt steeds groter dat ze door het dunner wordende ijs zakken¹⁶.

‘Traditionele manieren om het weer te voorspellen zijn onbetrouwbaar geworden. Vroeger kon men zien aankomen wat voor weer het zou worden. Deze voortekenen en vaardigheden zijn niet langer bruikbaar. Oude tekens zijn niet meer betrouwbaar, de wereld is te veel veranderd.’ Veikko Magga¹⁷.

‘Veel aspecten van de Saami cultuur – taal, liederen, het huwelijk, het grootbrengen van kinderen en het omgaan met ouderen – zijn nauw verbonden met het hoeden van rendieren. Als het rendierhoeden verdwijnt heeft dit desastreuze gevolgen voor de gehele cultuur van de Saami.’

Olav Mathis-Eira¹⁸.

Nenets rendierhoeders uit het Russische noordpoolgebied vertellen dat zich steeds vaker onvoorspelbare weersomstandigheden voordoen¹⁹. Volgens mediaraapporten werd vorig jaar hun jaarlijkse pelgrimstocht – met duizenden rendieren – uitgesteld, omdat op een belangrijke rivier het ijs niet dik genoeg was om over te steken²⁰.

‘De sneeuw smelt eerder en sneller dan vroeger. Deze veranderingen zijn niet goed voor de rendieren en het is uiteindelijk zo dat wat goed is voor de rendieren, goed is voor ons.’ Jakov Japtik²¹.

Canada

Volgens één van de rapporten heeft de stijging van de temperatuur in Canada geleid tot wat wetenschappers ‘de grootste insectenplaag in de geschiedenis van Noord-Amerika’ noemen²². Door de plaag zijn miljoenen hectaren pijnbomenbos

verwoest, waarvan volken als de **Tl’azt’en** afhankelijk zijn²³.

‘Miljoenen hectaren zijn verwoest. Dit heeft directe en ernstige gevolgen voor onze veiligheid en ons welzijn, voor onze gemeenschappen en voor ons hele ecosysteem, waartoe ook de trekroutes van de zalm behoren, samen met de riviertjes waar de zalmeitjes worden gelegd en waarin ze opgroeien.’ Tl’azt’en man Ed John²⁴.

Volgens enkele rapporten hebben de **Gitga’at** in toenemende mate te maken met onvoorspelbare weersomstandigheden, die invloed hebben op de manier waarop ze hun voedsel vergaren en bereiden²⁵.

‘Ze weten niet eens wat ze met dit weer aan moeten!’ GITGA’AT vrouw²⁶.

Op welke wijze hebben matigingsmaatregelen gevolgen voor inheemse volken?

Er worden veel verschillende maatregelen genomen omwille van de strijd tegen klimaatverandering. Enkele van deze maatregelen zijn 'formeel' en worden ondersteund door de ondertekenaars van het Kyoto-protocol, het Klimaatverdrag van de Verenigde Naties. Andere maatregelen worden 'vrijwillig' genomen door multilaterale organisaties, overheden en bedrijven.

Biobrandstoffen:

Niet zo 'groen' voor de Guarani

Biobrandstoffen worden gepromoot als een alternatieve, 'groene' energiebron, vergeleken bij fossiele brandstoffen, maar veel land dat wordt toegewezen voor het verbouwen van deze gewassen is voorouderlijk land van inheemse volken. Er is berekend dat, als de toename in het gebruik van biobrandstoffen volgens planning verloopt, wereldwijd zestig miljoen inheemsen bedreigd worden met verlies van hun land en van hun middelen van bestaan²⁸.

Een van de grootste slachtoffers van de biobrandstoffengekte is de Braziliaanse Guarani-stam. De Guarani, waarvan enkele stamleden een hoofdrol spelen in de bekroonde film *Birdwatchers*²⁹, is de grootste volksstam in Brazilië en was – vijfhonderd jaar geleden – een van de eerste inheemse volken die contact had met Europeanen.

President Lula van Brazilië laat steeds meer rietsuiker verbouwen om dit om te zetten in ethanol en zo aan de energievraag tegemoet te komen. Het vastgelegde doel is Brazilië energie-onafhankelijker te maken en klimaatverandering tegen te gaan door het verbruik van fossiele brandstoffen te verminderen.

'Biobrandstoffen zijn een doeltreffend wapen in de

'Deze zogenaamde 'oplossingen' voor klimaatverandering pikken ons land in en ruïneren ons grondgebied'²⁷

strijd tegen de opwarming van de aarde', zei Lula op de Fifth Summit of the Americas, die dit jaar in het Caribische Gebied werd gehouden. 'Onze maatschappij vraagt om duurzame, schone en goedkope brandstoffen. De productie van suikerrietethanol draagt bij aan een veilige energie³⁰.'

In september zette Lula een grote stap in zijn plannen voor 'groene' biobrandstoffen, door een voorstel bekend te maken dat suikerrietproductie in de regenwouden van de Amazone verbiedt. Dit zou Braziliaanse ethanol, gemaakt van suikerriet, '100% groen' maken, aldus de Braziliaanse minister van Milieu Carlos Minc. Hiermee bedoelde hij dat er geen regenwouden meer gekapt hoeven te worden voor het verbouwen van suikerriet³¹.

De Guarani echter, die al veel land aan suikerrietplantages en veehouders hebben verloren, worden nu bedreigd door Lulas plannen voor de aanleg van meer dan veertig plantages. Veel van deze plantages zullen worden aangelegd op voorouderlijke grond, die door de stam wordt opgeëist.

De gevolgen zijn nu al rampzalig. In de laatste zes jaar zijn minstens tachtig kinderen van honger omgekomen³². Ooit de eigenaren van een gebied van 350 duizend vierkante kilometer in de deelstaat Mato Grosso do Sul, kamperen veel Guarani momenteel langs de kant van de weg of leven ze op piepkleine stukjes grond, omringd door plantages.

‘De enorme suikerrietplantages hebben bezit genomen van ons land. Suikerriet vervuult onze rivieren en doodt onze vis. (Het leidt tot een toename van) zelfmoorden – vooral onder jonge mensen, van alcoholisme en van moord’, zei Guarani-leider Amilton Lopez vorig jaar tijdens een bezoek aan Europa³³.

Hydro-elektrische energie: ‘De indamming van’ jager-verzamelaars op Borneo

Net als biobrandstoffen wordt hydro-elektrische energie, vergeleken met fossiele brandstoffen, gezien als een enorme bron van alternatieve energie. De aanleg van grote hydro-elektrische dammen, omwille van de strijd tegen klimaatverandering, verwoest echter land dat toebehoort aan inheemse volken en verjaagt mensen van hun leefgebied.

Op Borneo stimuleerde de Maleisische regering de aanleg van de enorme Bakun dam als bron van ‘groene energie’ en als onderdeel van hun inspanningen om de opwarming van de aarde te stoppen. Verwacht wordt dat de dam volgend jaar klaar is en een omliggend gebied van 700 vierkante kilometer onder water zal zetten.

De Bakun dam ‘komt geheel overeen met de doelstelling, namelijk vermindering en beheersing van de opwarming van de aarde, alsook de zuurgraad van de regen op lokaal en regionale niveau’ stelt Green Energy for the Future, een uitgave van het kantoor van de Maleisische premier³⁴.

‘Het project dient dus als constructieve bijdrage van het land aan de bescherming en de versterking van de mondiale leefomgeving, overeenkomstig het UNFCCC ... Vergeleken met fossiele brandstoffen is hydro-elektrische energie veel schoner en vriendelijker’³⁵.

Niettemin raakten door de dam tienduizend inheemsen ontheemd, waaronder veel leden van de Penan-stam. De Penan, semi-nomadische jager-verzamelaars, die zich ergens anders hebben moeten vestigen, zijn nu niet in staat te jagen of voedsel te verzamelen. Ze proberen te overleven op kleine, soms moerassige of steenachtige stukjes land³⁶.

‘Waar we eerst woonden konden we makkelijk voedsel vinden, maar het leven hier is moeilijk’, zei Deling, een Penan man. Hij is een van de mensen die plaats moesten maken voor de Bakun dam, vertelde een veldonderzoeker van Survival **‘We waren gewend drie maal per dag te eten, maar dat is hier erg moeilijk. Hier eten we maar één keer per dag.’**

Honderden Penan en leden van andere stammen gaan hetzelfde lot tegemoet, als gevolg van – via internet uitgelekte – plannen van de regering van Sarawak voor het bouwen van meer dammen. Aan de eerste, de Murum dam, wordt al gebouwd:

hellingen worden opgeblazen en de Penan krijgen te horen dat ze moeten vertrekken.

Net als bij de Bakun dam beroepen de ministers zich op de 'schone' kwalificaties van hydro-elektrische energie om het project te rechtvaardigen. 'Hydro-elektrische energie is de schoonste duurzame energie die er bestaat. We hebben de mogelijkheden, waarom zouden we er geen gebruik van maken?' zei minister James Masing nadat de plannen waren uitgelekt³⁷.

In september zijn zes leden van de Penan gearresteerd omdat ze hun weerstand tegen de Murun dam duidelijk wilden maken aan de Eerste Minister van Sarawak. 'De bosgebieden met zijn natuurlijke hulpbronnen waarvan wij leven worden verwoest', aldus een verklaring van de Penan³⁸.

'Het water van de dam zal ons traditionele land overstromen, met onze dorpen, bezittingen, tuinen, rijstvelden en landbouwgrond, onze fruitbomen, onze graven, enzovoort. We zullen gedwongen worden weg te trekken naar een gebied dat we niet kennen en waar we niet op onze eigen manier kunnen leven³⁹.

Duurzaam bosbeheer: Duizenden jager-verzamelaars worden van hun land verjaagd

De premier van Kenia, Raila Odinga, heeft de internationale gemeenschap opgeroepen het Keniaanse Mau-woud te redden, nadat duizenden jager-verzamelaars van de Keniaanse Ogiek-stam werd bevolen hun woning in het woud te verlaten.

Jaren van illegale kolonisering hebben grote delen van het woud verwoest, dat voor miljoenen Kenianen een uiterst belangrijke bron van water is. De plannen van de regering houden echter in dat alle huidige bewoners worden uitgezet, inclusief de Ogiek, die hier al honderden jaren onafgebroken wonen.

In haar verzoek aan de internationale gemeenschap om geld voor het redden van het woud voert de Keniaanse regering klimaatverandering als

belangrijkste reden op. Dit jaar heeft Kenia al te lijden gehad onder verwoestende droogtes, die hebben geleid tot ernstige energie- en voedseltekorten.

'Jaren van buitensporige overvloed en wanbeleid in onze leefomgeving, zowel mondiaal als lokaal, hebben bijgedragen aan het smelten van de ijskappen op Mount Kenya en aan de enorme afbraak van onze bossen, die ooit prachtig waren', vertelde Odinga de VN afgelopen september⁴⁰.

Odinga zei dat Kenia op deze manier handelde om de 'verwoestende gevolgen van de opwarming van de aarde' ongedaan te maken. Hij noemde hierbij Kenias inspanningen voor het behoud van het Mau-woud⁴¹. Geen agenda is vandaag de dag zo belangrijk voor het land als die van klimaatverandering. Duurzaamheid staat nu bovenaan onze nationale agenda⁴².

Ook heeft Kenia het voornemen aangekondigd 7,6 miljard bomen te planten, onder andere in het Mau-woud⁴³. Het in deze bomen opgeslagen koolstof zou wel eens een hoge marktwaarde kunnen krijgen – terwijl de oorspronkelijke bewoners van het gebied, de Ogiek, geen dak meer boven hun hoofd hebben.

'De afgelopen maand heeft iedereen in angst geleefd. Dit is een ernstige zaak. De Ogiek

kunnen nergens naar toe. Mensen huilen omdat ze verjaagd worden. De regering egt dat niemand ontzien wordt', zei Kiplangat Cheruyot, van het Ogiek People's Development Program.

De Keniaanse regering heeft in het verleden herhaaldelijk geprobeerd de Ogiek uit te zetten meestal onder valse voorwendsels: ze zouden het woud vernietigen.

Volgens rapporten van eind oktober zou de regering – geconfronteerd met internationale afkeuring – hun voornemen de Ogiek uit te zetten hebben opgegeven. Op het moment van schrijven van dit rapport is de toekomst van de Ogiek nog onzeker.

‘Dit is een ernstige zaak. De Ogiek kunnen nergens naar toe.’ Kiplangat Cheruyot, Ogiek

CO2-compensatie: Inheemse volken tussen haakjes (en zonder rechten?)

Pogingen de ontbossing te stoppen hebben tot verschillende programma's geleid; samen vallen deze onder het Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation (REDD)-programma. Een van deze REDD-programma's wordt momenteel besproken door de UNFCCC, en wordt mogelijk afgerond in Kopenhagen. Naar verwachting zal dit programma een sleutelrol spelen in het post-Kyoto verdrag voor bestrijding van klimaatverandering.

Het basisprincipe van REDD is 'ontwikkelingslanden' aan te moedigen hun bossen te beschermen door 'ontwikkelde' landen hen hiervoor te laten betalen.

Dat kan bijvoorbeeld door de in deze bossen opgeslagen koolstof als 'krediet' aan te merken, dat vervolgens door 'ontwikkelde landen' kan worden gekocht om hun CO2-uitstoot te compenseren.

Inheemse volken hebben bij herhaling hun bezorgdheid over REDD uitgesproken, daar door deze maatregelen hun bossen een kapitaal waard kunnen worden en daardoor aantrekkelijk om in te pikken. Een groot deel van de wouden die het risico lopen binnen de REDD-programma's te vallen bestaat uit gebieden waar van oudsher inheemse volken leven.

'REDD zal zorgen voor een toename in schendingen van onze mensenrechten en van onze rechten op

ons land, gebieden en natuurlijke hulpbronnen; voor diefstal van ons land; voor gedwongen uitzettingen; ons de toegang tot onze hulpbronnen ontzeggen; een bedreiging vormen voor onze landbouwtradities; de biodiversiteit en culturele verscheidenheid vernietigen; en zal sociale conflicten veroorzaken', aldus het International Forum of Indigenous Peoples on Climate Change (IFIPCC)⁴⁴.

Door REDD zou het voor inheemse volken mogelijk moeilijker worden het eigendomsrecht op hun land erkend te krijgen of – nog waarschijnlijker – zouden hun rechten ondermijnd of genegeerd worden daar waar deze al erkend zijn. Als dit niet tot uitzettingen leidt, kan het heel goed leiden tot beperking van het traditionele gebruik van het land of tot een beperkte toegang tot de natuurlijke hulpbronnen.

Het is niet eens duidelijk of REDD de rechten van inheemse volken überhaupt zal erkennen. In het huidige concept van de UNFCCC staan de verwijzingen naar de VN-Verklaring over de Rechten van Inheemse Volken, en naar de rechten van inheemse volken op vrijwillige, voorafgaande en welingelichte toestemming, tussen haakjes. Of ze in de definitieve tekst voorkomen kan afhangen van de top in Kopenhagen.

'Als er geen sprake is van volledige erkenning en volledige bescherming van de rechten van inheemse volken, inclusief het recht op de natuurlijke hulpbronnen, land en gebieden, en geen erkenning van en respect voor ons recht op vrijwillige, voorafgaande en welingelichte

toestemming, zullen we ons tegen REDD verzetten', zei het IFIPCC in september⁴⁵.

Volgens sommige rapporten hebben veel inheemse volken al te lijden gehad onder koolstofprojecten op hun land. Deze 'vrijwillige' projecten, die los staan van het UNFCCC, hebben geleid tot uitzettingen van hun voorvaderlijke woningen, het vernietigen van dorpen en hulpbronnen, gewelddadige conflicten, pesterijen, mishandeling en berichten over doden⁴⁶.

Aanbevelingen

Indien zij invloed hebben op het leven van inheemse volken, **MOETEN** matigingsmaatregelen die gevolgen hebben voor klimaatverandering:

- **Inheemse volken volledig hierbij betrekken en gebruik maken van hun ongeëvenaarde kennis van hun leefomgeving.**
- **De rechten van inheemse volken erkennen en respecteren zoals deze zijn vastgelegd in internationale wetgeving (ILO Conventie 169) en de VN-Declaratie over de Rechten van Inheemse Volken, in het bijzonder hun recht op het eigendom van hun land, en het recht toestemming te verlenen of te weigeren voor ontwikkelingen in hun gebied.**

¹ De officiële definitie van de IPCC is: '.... een verandering in de toestand van het klimaat, die kan worden vastgesteld door veranderingen in de gemiddelden en/of de variabelen van de kenmerken, en die een langere periode aanhoudt: tientallen jaren of zelfs langer. IPCC verwijst naar elke klimaatverandering over een langere periode, hetzij vanwege natuurlijke veranderlijkheid, hetzij als gevolg van menselijke invloed op het klimaat. Deze omschrijving verschilt van die van de UNFCCC, waar klimaatverandering toegeschreven wordt aan een verandering in het klimaat die direct of indirect is toe te schrijven aan menselijke activiteiten die de samenstelling van de gehele atmosfeer veranderen. Dit opgeteld bij de natuurlijke klimaatvariabelen, waargenomen over vergelijkbare periodes. IPCC, 2007. Climate Change 2007: Synthesis Report, p. 30

http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_synthesis_report.htm

² Idem, p. 30

³ Idem, p. 72

⁴ 'Technical Summary', Contribution of Working Group 1 to the IPCC's Fourth Assessment Report, 2007, p. 23-25

http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_wg1_report_the_physical_science_basis.htm

⁵ IPCC, 2007. Climate Change 2007: Synthesis Report, p. 36

http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_synthesis_report.htm

⁶ Idem, p. 30

⁷ WNF, 2007. The Amazon's Vicious Cycles, p. 4

⁸ Indigenous Peoples' Global Summit on Climate Change, 24 april 2009 <http://www.indigenoussummit.com/servlet/content/declaration.html>

⁹ The Guardian, 13 juni 2009. <http://www.guardian.co.uk/environment/2009/jun/13/davi-yanomami>

¹⁰ S. Watt-Cloutier, Inuit Circumpolar Conference (ICC), speaking to the UNFCCC, december 2005. <http://inuitcircumpolar.com/index.php?ID=318&Lang=En>

¹¹ 'Satellietgegevens vanaf 1978 laten zien dat de jaarlijkse gemiddelde omvang van het zee-ijs op de noordpool is afgenomen met 2.7 (2.1-3.3)% per decennium, met grotere afnamen in de zomer van 7.4 (5.0-9.8)% per decennium.' IPCC, 2007, Climate Change 2007: Synthesis Report, p. 30

http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_synthesis_report.htm

¹² Petition to the Inter American Commission on Human Rights seeking relief from violations resulting from global warming caused by acts and omissions of the United States, 2005. <http://inuitcircumpolar.com/index.php?ID=316&Lang=En>

¹³ CNN, 28 april 2009 <http://edition.cnn.com/2009/TECH/science/04/24/climate.change.eskimos/index.html>

¹⁴ Arctic Climate Impact Assessment http://www.eoearth.org/article/Nunavut_climate_change_case_study#Introduction

¹⁵ BBC, 4 januari 2007. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/sci/tech/6230731.stm>

¹⁶ Arctic Climate Impact Assessment

http://www.eoearth.org/article/Kola:_the_Saami_community_of_Lovozero_climate_change_case_study & Arctic Climate Impact Assessment

http://www.eoearth.org/article/Sapmi:_the_communities_of_Purnumukka%2C_Ochejohka%2C_and_Nuorgam_climate_change_case_study

¹⁷ Arctic Climate Impact Assessment

http://www.eoearth.org/article/Sapmi:_the_communities_of_Purnumukka%2C_Ochejohka%2C_and_Nuorgam_climate_change_case_study

¹⁸ Tebtebba, 2008. Guide on Climate Change and Indigenous Peoples, p. 72

¹⁹ The Guardian, 20 oktober 2009. <http://www.guardian.co.uk/environment/2009/oct/20/arctic-tundra>

²⁰ Idem

²¹ Idem

²² International Indian Treaty Council, 2008. Climate Change, Human Rights and Indigenous Peoples, p. 19

²³ Idem, p. 19-20. Zie ook: <http://www.nytimes.com/2008/11/18/science/18trees.html?pagewanted=1&r=1>

²⁴ Idem, p. 20

²⁵ Salick, J. en A. Byg, 2007. Indigenous Peoples and Climate Change, p. 16 http://cmsdata.iucn.org/downloads/indigenous_peoples_climate_change.pdf

²⁶ Idem, p. 11

²⁷ Indigenous Peoples' Guide: False Solutions to Climate Change, 2009, p. 2

http://www.carbonradewatch.org/index.php?option=com_content&task=view&id=262&Itemid=36

²⁸ Victoria Tauli-Corpuz, voorzitter van het UN Permanent Forum voor Inheemse Vraagstukken, e-mail aan Survival International, 29 april 2008

²⁹ Voor meer informatie: <http://www.survivalinternational.org/news/3672>

³⁰ China View, 19 april 2009. http://news.xinhuanet.com/english/2009-04/19/content_11212325.htm

³¹ BBC, 18 september 2009. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/8262381.stm>

³² Campo Grande News, 17 december 2008. <http://www.campogrande.news.com.br/canais/view/?canal=8&id=242815>

³³ Survival International transcriptie en vertaling

³⁴ Economic Planning Unit, Prime Minister's Office, Malaysia, 1996. Green Energy for the Future, p. 57

³⁵ Idem, p. 57

³⁶ Suhakam, Maleisische mensenrechtencommissie, 2009

Report on the Murum Hydroelectric project and its impact towards the Economic, Social and Cultural Rights of the Affected Indigenous Peoples in Sarawak (Rapport over het Murum hydro-elektrische project en de gevolgen voor de economische, sociale en culturele rechten van de betrokken inheemse volken van Sarawak), p. 9

³⁷ Hua Daily, 2 augustus 2008

³⁸ Survival International, 23 september 2009. <http://www.survivalinternational.org/news/4964>

³⁹ Idem

⁴⁰ Daily Nation, 26 september 2009. <http://www.nation.co.ke/News/-/1056/663936/-/unej3w/-/index.html>

⁴¹ Idem

⁴² NAM, 23 september 2009

⁴³ Reuters, 12 augustus 2009

<http://www.reuters.com/article/environmentNews/idUSTRE57B3BU20090812>

⁴⁴ IFIPCC-verklaring, november 2007

⁴⁵ IFIPCC-verklaring, 27 september 2009

⁴⁶ Bijvoorbeeld: 1) International Alliance of Indigenous and Tribal Peoples of Tropical Forests, The DRC Case Study: The Impacts of the Carbon Sinks of Ibi-Bateke Project on the Indigenous Pygmies of the Democratic Republic of Congo, 2006; 2) World Rainforest Movement, 'A funny place to store carbon': UWA-FACE Foundation's tree planting project in Mount Elgon National Park, Uganda, 2006

© Survival International 2009.

Photo credits:

Cover: Deforested land, Brazil © Rodrigo Baleia; p1: Penan children, Sarawak, Malaysia

© Andy & Nick Rain/Survival; p 2 top and bottom: Land deforested for soya, Brazil ©

Rodrigo Baleia; p3 top: Yanomami child, Brazil © Fiona Watson/Survival; bottom: Reindeer

herder, Siberia © Paul Harris/Survival; p4 Saami reindeer herders, Finland © Mark Bryan Makela;

p5 top and bottom: Oil palm plantations, Peru © T Quirynen/Survival; p6: Guarani living by the side

of the road, Brazil © Simon Rawles; p7: Murum dam, Sarawak © Miriam Ross/Survival; p8 Ogiek

man, Kenya © Survival; p9: Rainforest, Sarawak © Andy & Nick Rain/Survival.

Survival International Nederland

Van der Duijnstraat 71

1051 AT Amsterdam

Nederland

T +31 (0)20 6860850

info@survival-international.nl

info@survivalinternational.nl

www.survivalinternational.nl

Survival